

Paweł Sekuła

dr, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

Ekonomia i polityka na Ukrainie po 1991 roku wobec zagrożeń eksploatacji Czarnobylskiej Elektrowni Jądrowej

Wydarzenia, które nastąpiły 26 kwietnia 1986 r. po wybuchu w czwartym reaktorze Czarnobylskiej Elektrowni Jądrowej (CzEJ), całkowicie zmieniły społeczeństwo ukraińskie i przestrzeń, w której żyło. Kierownictwo Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich (ZSRR) musiało zmierzyć się z wieloma wyzwaniem wywołanymi katastrofą. Do najważniejszych należało zabezpieczenie zniszczonego reaktora, który emitował do środowiska promieniotwórcze izotopy, oraz dekontaminacja dziesiątek tysięcy kilometrów kwadratowych skażonych obszarów kraju.

Bezpośrednio po wybuchu przyszłość pozostałych trzech reaktorów elektrowni w Czarnobylu pozostawała nieznana, podobnie zresztą jak kolejnych dwóch, znajdujących się w fazie budowy (przed katastrofą planowano wprowadzić je do eksploatacji w ciągu kilku lat). Władze komunistyczne pragnęły, aby elektrownia w dalszym ciągu produkowała potrzebną energię elektryczną, bowiem miała nie tylko wspomagać rozwój radzieckiej gospodarki, ale również „zarabiać pieniądze na likwidację awarii”¹. Cele te próbowano osiągnąć bez względu na bezpieczeństwo personelu CzEJ, a także ochronę środowiska naturalnego. Ostatecznie reaktory nr 1 i 2 oddano ponownie do użytku w listopadzie 1986 r., a reaktor nr 3 w grudniu tego samego roku, pomimo wyjątkowo niekorzystnej sytuacji radiologicznej na terenie elektrowni. Opracowano również projekt uruchomienia w niedalekiej przyszłości reaktorów nr 5 i 6².

¹ „Литературная газета” 1991, nr 15 (5341), s. 1.

² P. Sekuła, *Czarnobyl. Społeczno-gospodarcze, polityczne i kulturowe konsekwencje katastrofy jądrowej dla Ukrainy*, Szwajpolt Fiolt, Kraków 2014, s. 199.

Ambitne plany Moskwy dotyczące dalszej przyszłości czarnobylskiej elektrowni, jak i całego sektora jądrowego, o których zresztą szeroko informowano w prasie i telewizji, wywołały społeczne niezadowolenie. Wyrosła na fali pierestrojki opozycja antysystemowa domagała się całkowitego zamknięcia CzEJ, wykazując, iż jej funkcjonowanie może w przyszłości doprowadzić do tragedii podobnej do tej z 1986 r. Stanowcza reakcja działaczy społecznych i inteligencji ukraińskiej, którzy potrafili zaktywizować szerokie masy społeczne w kraju, powstrzymała funkcjonariuszy partyjnych od realizacji industrialnych zamierzeń³.

Pod koniec lat 80. Ukrainę ogarnęła fala protestów na skalę niespotykaną w jej powojennej historii. Wobec negatywnej oceny społecznej planów eksploatacji reaktorów w Czarnobylu oraz w pozostałych elektrowniach, wyrażanej podczas gwałtownych demonstracji i strajków, komunistyczne kierownictwo ZSRR ostatecznie ugięło się i zrezygnowało w 1988 r. z budowy reaktorów nr 5 i 6 w Czarnobylu, a także z budowy kolejnych reaktorów w Chmielnickim i Równem oraz Południowo-Ukraińskiej EJ. Ponadto w 1987 r. przerwano budowę prawie ukończonej elektrowni w Odesie⁴. Ostatecznie w lutym 1990 r. Rada Najwyższa Ukraińskiej SRR podjęła decyzję o zamknięciu do 1995 r. trzech reaktorów jądrowych w Czarnobylu. Kilka miesięcy później uchwalono dla Ukrainy także pięcioletnie moratorium na budowę nowych elektrowni, argumentując ten krok stanem kryzysu ekologicznego w republice i nadmiernym nasyceniem jej terytorium reaktorami jądrowymi⁵.

Rok 1991 przyniósł rozpad Związku Radzieckiego, a jednym z najważniejszych zadań młodego państwa ukraińskiego w zakresie zarządzania przemysłem jądrowym stało się stworzenie odpowiedniej bazy ustawodawczej regulującej zasady bezpieczeństwa radiologicznego i ochrony obywateli Ukrainy przed promieniowaniem jonizującym. W latach 1994–1995 Rada Najwyższa Ukrainy przyjęła Ustawę o wykorzystaniu energii jądrowej i bezpieczeństwie jądrowym oraz o postępowaniu z promieniotwórczymi odpadami⁶, natomiast w 1998 r. Ustawę o ochronie człowieka przed oddziaływaniem promieniowania jonizującego⁶. Zasady Bezpieczeństwa Jądrowego Ukrainy (ukr. НРБУ-97) – po raz pierwszy od początku pokojowego wykorzystywania energii jądrowej na Ukrainie – zostały opracowane w oparciu o główne postanowienia Konstytucji Ukrainy oraz ustawy i uchwały Rady Najwyższej, ukazy Prezydenta Ukrainy, rozporządzenia Rady Ministrów, a także międzynarodowe konwencje i porozumienia ratyfikowane przez państwo ukraińskie⁷.

³ *Ibidem*, s. 375–379, 430.

⁴ А. Панов, *Зелений рух в Україні*, „Сучасність” 1991, nr 6 (362), s. 110.

⁵ Центральний державний архів громадських об'єднань України у Києві (ЦДАГО), ф. 1, оп. 32, спр. 2971, арк. 1–4; *Про мораторій на будівництво нових атомних електростанцій на території Української РСР*, Постанова Верховної Ради Української РСР від 02.08.2006, N 134-XII; <http://rada.gov.ua> [dostęp: 6.09.2016].

⁶ *Про захист людини від впливу іонізуючого випромінювання*, Закон України від 14.01.1998, N 15/98-ВР. ВВР 1998, N 22, ст. 115; *Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку*, Закон України від 08.02.1995, N 39/95-ВР. ВВР 1995, N 12, ст. 81; *Про поводження з радіоактивними відходами*, Закон України від 30.06.1995, N 255/95-ВР. ВВР 1995, N 27, ст. 198; <http://rada.gov.ua> [dostęp: 6.09.2016].

⁷ Ю. Самойленко, В. Яценко, М. Борисюк, М. Омелянець, *Стан правового і законодавчого забезпечення соціального, медичного і протирадіаційного захисту населення у зв'язку з Чорнобильською катастрофою*; <http://mns.gov.ua> [dostęp: 15.03.2015].

Najważniejszym testem dla władz Ukrainy, związanym z szeroko rozumianym bezpieczeństwem radiologicznym, było kontynuowanie, a nawet zintensyfikowanie działań zmierzających do minimalizacji skutków katastrofy jądrowej, w tym dalszego funkcjonowania CzEJ. Społeczność międzynarodowa poprzez Organizację Narodów Zjednoczonych (ONZ), państwa działające w ramach tzw. Wielkiej Siódemki (G7) oraz członkowie Unii Europejskiej, rozumiejąc globalność problemów związanych z katastrofą i ich „żywołność”, zdecydowały o udzieleniu Ukrainie szerokiego wsparcia technologicznego i finansowego w celu podołania następstwom nuklearnego wybuchu. Jednym z kluczowych momentów tego procesu miało być zamknięcie elektrowni czarnobylskiej (wciąż eksploatowanych reaktorów numer 1, 2 i 3), a zatem przejście do kolejnych faz likwidacji skutków katastrofy.

Problem przyszłego funkcjonowania elektrowni w Czarnobylu stanowił jeden z najważniejszych tematów rozmów pomiędzy Ukrainą i przedstawicielami Komisji Europejskiej (KE) oraz członkami G7. Mogło się wydawać, że władze Ukrainy, postępując według wskazówek zachodnich specjalistów, a także kierując się pragnieniem społeczeństwa tak dobitnie okazywanym podczas masowych protestów w ZSRR, przystąpią niezwłocznie do ostatecznego wyłączenia z eksploatacji elektrowni w Czarnobylu. Jeszcze we wrześniu 1989 r. na założycielskim Zjeździe Narodowego Ruchu Ukrainy na Rzecz Przebudowy, jednej z najważniejszych sił opozycyjnych na Ukrainie, padały słowa, iż Ukraina powinna pozostać w przyszłości strefą wolną od reaktorów atomowych⁸.

Pomimo że nastawienie społeczeństwa i jego liderów w czasach ZSRR pozostawało wyraźnie antynuklearne, po odzyskaniu niepodległości sprawa zamknięcia CzEJ, jak i w ogóle funkcjonowania przemysłu jądrowego w kraju, przybrała zupełnie nieoczekiwany obrót. Nowe władze Ukrainy zmieniły swój stosunek do perspektywy eksploatacji elektrowni jądrowych, w tym czarnobylskiej. Kierownik Państwowego Koncernu ds. Eksploatacji Obiektów Energetyki Jądrowej i Przemysłu Mychajło Umanec⁹ w listopadzie 1992 r. ogłosił, że decyzja o zamknięciu elektrowni w Czarnobylu powinna być cofnięta, bowiem rozwój energetyki jądrowej ma kluczowe znaczenie dla postępu gospodarczego Ukrainy. Jego decyzja zbiegła się w czasie z konferencją organizowaną w Kijowie przez ONZ na temat efektywnych metod wspierania ofiar katastrofy w Czarnobylu¹⁰. Dla zachodniej opinii publicznej deklaracja Umaneca była tym bardziej zaskakująca, że zaledwie rok wcześniej, 11 października 1991 r., w drugim reaktorze CzEJ także wydarzyła się awaria (a w jej następstwie groźny pożar w hali turbin), która zdaniem wielu specjalistów mogła przerodzić się w katastrofę jądrową (z uszkodzeniem samego reaktora łącznie), porównywalną z wybuchem z 1986 roku¹¹. Dopiero wówczas władze Ukrainy, pozostając pod wrażeniem wypadku, postanowiły zamknąć elektrownię do 1993 r.¹²

⁸ „Kwartalnik Ukraiński. Zustriczi” 1990, nr 1, s. 78–79.

⁹ Mychajło Umanec w latach 1987–1992 sprawował również funkcję kierownika CzEJ.

¹⁰ Observer-Reporter”, 4.11.1992, s. A-14.

¹¹ В.Ф. Скляр, *Завтра был Чернобыль*, Москва 1993, s. 246–247.

¹² *Про невідкладні заходи у зв'язку з виведенням з експлуатації Чорнобильської АЕС*, Постанова Верховної Ради України від 29.10.1991, N 1726-XII. ВВР 1991, N 52, ст. 759; <http://rada.gov.ua> [dostęp: 6.09.2016].

Na uchwałę rządu o wyłączeniu z użytku ostatnich bloków energetycznych jako pierwsze zareagowało kierownictwo CzEJ, które zwróciło się do parlamentu o ponowne rozpatrzenie decyzji. Argumentowano, że zamknięcie CzEJ doprowadzi do utraty miejsc pracy przez tysiące specjalistów, a roczne straty energii wyniosą setki milionów dolarów. Poparcie dla rozwoju energetyki jądrowej oraz dalszej eksploatacji reaktorów w Czarnobylu – obok wielu wpływowych urzędników i polityków ukraińskich – wyraził także ówczesny prezydent Leonid Krawczuk¹³.

Jakkolwiek u schyłku ZSRR ukraińskie władze nie liczyły się z ekonomicznymi kosztami takiego przedsięwzięcia jak zamknięcie elektrowni czarnobylskiej, to na początku lat 90., zwłaszcza w dobie zaostrzającego się na Ukrainie kryzysu ekonomicznego, reaktory jądrowe zaczęły być postrzegane jako gwarancja stabilności energetycznej państwa. W 1991 r. Ukraina wchodziła w pierwszy etap swojej niepodległości z:

- deficytem energii elektrycznej,
- niesprawnym systemem zarządzania elektroenergetyką,
- infrastrukturą energetyczną wymagającą modernizacji,
- niezamkniętym cyklem jądrowym uzależniającym ją od Rosji¹⁴.

Pierwszy z wymienionych czynników w znacznym stopniu decydował o stosunku niektórych elit politycznych Ukrainy do perspektyw dalszej eksploatacji poradzieckich elektrowni jądrowych, zwłaszcza że reaktory w Chmielnickiem i Równem przed nałożeniem moratorium były ukończone w 85%. Na początku lat 90. władze Ukrainy nie myślały już o zamykaniu CzEJ – nastawienie kolejnych rządów do problemu eksploatacji elektrowni, jak również przedsięwzięć minimalizujących skutki katastrofy, zaczęły nieledwie przypominać działania komunistycznych decydentów w czasach ZSRR. Polityka władz Ukrainy obliczona była raczej na uspakajanie społeczeństwa odnośnie potencjalnych negatywnych następstw funkcjonowania CzEJ oraz przekonywanie obywateli o braku alternatywy dla energetyki jądrowej¹⁵. Natalia Preobrażeńska, ekspert Narodowej Komisji ds. Ochrony Ludności Ukrainy przed Promieniowaniem, oceniła, iż „Kłamiwy stosunek rządu ZSRR [do Czarnobyla – P.S.] stał się udziałem władz niepodległej Ukrainy”¹⁶.

Nie wszyscy zdawali sobie sprawę, że przygotowania do zmiany koncepcji polityki jądrowej na Ukrainie, pomimo antynuklearnych protestów obywateli, miały miejsce jeszcze w ostatnich miesiącach istnienia ZSRR. Wprawdzie wstrzymano wszystkie prace przy budowie reaktorów w Zaporoskiej, Rówieńskiej, Chmielnickiej, a także budowę Południowo-Ukraińskiej Elektrowni Jądrowej, czyli zaprzestano wnoszenia nowych reaktorów o łącznej mocy 16 mln kilowatów. Jednak już 7 marca 1991 r. członek Komisji Rady Najwyższej Ukrainy ds. Czarnobylskiej Katastrofy Anatolij Sawczenko zdał obszerną relację I Sekretarzowi KC KPU Stanisławowi Hurence w związku z uchwalonym moratorium na wprowadzanie do eksploatacji nowych elektrowni jądrowych¹⁷. W tej relacji Sawczenko wyraził opinię, iż w przyszłości należy powrócić

¹³ B. Bakula, *Z prasy ukraińskiej*, „Kultura” 1993, nr 9 (552), s. 110.

¹⁴ L. Kuczma, *Ukraina to nie Rosja*, Platan, Kraków 2004, s. 143.

¹⁵ Л. Ковалевская, *Чернобыль «ДСП». Последствия Чернобыля*, Киев 1995, s. 8.

¹⁶ О. Гусев, *Розмикаючи кайдани Чорнобиля*, Київ 2008, s. 241.

¹⁷ *Про мораторій на будівництво нових атомних електростанцій...*, *op. cit.*, ст. 422.

do budowy elektrowni jądrowych, a w pierw odpowiednio przygotować społeczeństwo do tej decyzji. Okres funkcjonowania moratorium powinien być wykorzystany na przekonanie obywateli Ukrainy o niezawodności i bezpieczeństwie reaktorów atomowych. Energia jądrowa miała zostać ukazana jako jedyna alternatywa dla odnawialnych źródeł energii oraz węgla. Według Sawczenki należało także opracować kompleksową koncepcję rozwoju energetyki jądrowej w kraju¹⁸. Zdawano sobie zresztą sprawę, że nie będzie to zadanie łatwe, gdyż tragiczne doświadczenia związane z przewyżczeniem skutków katastrofy w Czarnobylu wywarły olbrzymi wpływ na negatywny stosunek Ukraińców do całego kompleksu jądrowego zarówno militarne, jak i cywilnego¹⁹.

Koncepcja rozwoju jądrowego kraju została przyjęta przez nowe władze Ukrainy przy wsparciu Państwowego Koncernu ds. Eksploatacji Obiektów Energetyki Jądrowej i Przemysłu (Ukratomenerhoprom). Instytucja ta, na czele z prezesem obieranym przez Radę Ministrów, została utworzona w grudniu 1991 r., a do jej zadań należało zarządzanie krajowymi elektrowniami jądrowymi²⁰. Na początku 1993 r. Ukratomenerhoprom przeorganizowano na Ukraiński Komitet Państwowy ds. Wykorzystania Energii Jądrowej (Derżkomatom), odpowiedzialny za realizację państwowej polityki w obrębie energetyki jądrowej oraz jej rozwój. Pod zarządkiem Derżkomatomu znalazły się elektrownie w Chmielnickim, Równem, Zaporozżu, Czarnobylu oraz Południowo-Ukraińska EJ²¹. Kilka miesięcy później, w październiku 1993 r., odwołano pięcioletnie moratorium na budowę nowych reaktorów, a Rada Najwyższa Ukrainy przyjęła propozycję Rady Ministrów co do dalszej eksploatacji CzEJ²². Tym samym utraciły moc akty normatywne przyjęte w 1991 r. dotyczące zamknięcia pracujących reaktorów CzEJ do roku 1993²³.

Decyzja o przedłużeniu pracy CzEJ została podjęta pomimo przegłosowanej dwa lata wcześniej uchwały Rady Najwyższej nr 1726, w której stwierdzono, iż stan rzeczy w CzEJ świadczy o tym, że jeszcze przez długi czas będzie ona stanowić obiekt o podwyższonym stopniu ryzyka²⁴. Tajemnicą poliszynela było, że warunki radiologiczne w rejonie elektrowni stwarzały realne zagrożenie dla personelu. Obok ogólnie słabej kondycji przemysłu jądrowego na Ukrainie i niskich standardów bezpieczeństwa kolejnym problemem pozostawał brak wykwalifikowanych fachowców. Na początku lat 90. nastąpił bowiem gwałtowny odpływ specjalistów, którzy zdecydowali się na pracę w Rosji ze względu na lepsze warunki płacowe i mniej dotkliwe skutki

¹⁸ ЦДАГО України, ф. 1, оп. 32, спр. 2971, арк. 1–4.

¹⁹ P. Sekuła, *Czarnobyl...*, op. cit., s. 432.

²⁰ *Про створення Українського державного концерну по експлуатації об'єктів атомної енергетики і промисловості*, Постанова Кабінету Міністрів України від 2.12.1991, N 354; <http://rada.gov.ua> [dostęp: 6.09.2016].

²¹ Do obowiązków Ukraińskiego Komitetu Państwowego należały także wszelkie przedsięwzięcia związane z zabezpieczeniem betonowego „sarkofagu” nad czwartym reaktorem. *Про затвердження Положення про Державний комітет України по використанню ядерної енергії*, Постанова Кабінету Міністрів України від 29.05.1993, N 386.

²² *Про деякі заходи забезпечення народного господарства електроенергією*, Постанова Верховної Ради України від 21.10.1993, N 3538- XII. ВВР 1993, N 44, ст. 422.

²³ *Про невідкладні заходи...*, op. cit., ст. 759.

²⁴ *Ibidem*.

kryzysu ekonomicznego²⁵. Władze przekonywały jednak, że sytuacja jest stabilna. Osoby związane z ukraińskim przemysłem jądrowym, przedstawiciele i pracownicy Derżkomatomu wspierali działania rządu ukraińskiego w zakresie dalszej eksploatacji CzEJ oraz rozwoju energetyki jądrowej w państwie. Zamknięciem elektrowni nie był zainteresowany sam personel (pomimo ciężącego na nim ryzyka) ani mieszkańcy Sławutycza, 30-tysięcznego miasta energetyków, gdyż taki krok oznaczał utratę miejsc pracy i widmo bezrobocia. CzEJ była głównym źródłem dochodów miejskiego budżetu i fundatorem socjalnej, kulturalnej i każdej innej sfery funkcjonowania Sławutycza. Nieliczne osoby, które starały się ujawnić prawdę o stanie bezpieczeństwa elektrowni czarnobylskiej, były narażone na szantaż i presję środowiska związanego z energetyką jądrową²⁶.

Jeszcze w połowie lat 90. zlikwidowano działający przy Radzie Najwyższej Komitet (wcześniej Komisję) ds. Czarnobylskiej Katastrofy. Do 1996 r. istniało Ministerstwo Ukrainy ds. Ochrony Ludności przed Następstwami Katastrofy Czarnobylskiej (Minczornobyl), które koordynowało wszystkie prace, a także posiadało zaufanie organizacji międzynarodowych²⁷. Później priorytetowość zadań związanych z Czarnobyłem znacznie osłabła, a ich wykonanie rozłożyło się na kilka ministerstw:

- Ministerstwo Energetyki i Elektryfikacji Ukrainy;
- Ministerstwo Energetyki Ukrainy (od 1997 r.);
- Ministerstwo Ochrony Środowiska i Bezpieczeństwa Jądrowego;
- Ministerstwo Ukrainy ds. Sytuacji Nadzwyczajnych oraz Ochrony Ludności przed Następstwami Katastrofy Czarnobylskiej – MNS Ukrainy (utworzone w miejsce Minczornobyla Ukrainy);
- Ministerstwo Ochrony Zdrowia Ukrainy.

Żadne z nich nie traktowało problemu Czarnobyla priorytetowo. Przykładowo MNS Ukrainy nie miało żadnych związków z energetyką jądrową, a mimo to zarządzało 30-kilometrową Strefą Alienacji oraz znajdującymi się w jej obrębie obiektami (same reaktory tak długo, jak długo były eksploatowane, czyli od października 1996 r., podlegały operatorowi elektrowni jądrowych na Ukrainie tj. Narodowej Kompanii Energetyki Atomowej – Enerhoatom)²⁸. Problemy związane z Czarnobyłem zostały rozproszone po licznych ministerstwach, wydziałach oraz urzędach, co sprzyjało korupcji, układom i znajomościom.

Zachowanie władz ukraińskich groziło zmniejszeniem pomocy ze strony państw Zachodu, bez której Ukraina nie mogłaby uporać się z najpilniejszymi nawet zadaniami. Istniało spore ryzyko, że zagraniczne organizacje przestaną finansować różnorakie programy czarnobylskie, gdy przekonają się, że w ukraińskim parlamencie nie traktuje się tej kwestii priorytetowo, a wręcz marginalizuje. Trafnie owo zjawisko zdefiniował Mykoła Karpan: „W kwestii czarnobylskiej Ukraina sama siebie mocno zdyskredytowała, co w znaczący sposób obniżyło prawdopodobieństwo udzielania

²⁵ D.R. Marples, *The Decade of Despair*, „Bulletin of the Atomic Scientists”, 1996, nr 3, s. 31.

²⁶ М. Вайтез, *Наша цель состояла в том, чтобы сохранить ему жизнь до приезда матери...*, „Час пик” 2002, nr 8 (54); <http://u-osho.com.ua/news/past/news54.php> [dostęp: 7.09.2017].

²⁷ Н.В. Карпан, *Чернобыль. Месть мирного атома*, Днепропетровск 2006, s. 535. Minczornobyl powstał w 1991 r. na bazie Państwowego Komitetu ds. Ochrony Ludności przed Skutkami Awarii w CzEJ (Derżkomczornobyl Ukrainy, ukr. Держкомчорнобиль України).

²⁸ *Ibidem*.

jej co roku znacznej i bezwrotnej pomocy międzynarodowej²⁹. Wewnętrzna „polityka czarnobylska” Ukrainy dostarczała dodatkowych argumentów zwolennikom poglądu, że konsekwencje katastrofy zostały przez Ukraińców znacznie wyolbrzymione, a z trybun organizacji międzynarodowych (w tym ONZ) zaczęły padać słowa, iż Ukraina – obok Białorusi i Rosji – wybudowała nieźle prosperujący „przemysł na tym nieszczęśliwym wypadku”³⁰.

Tymczasem działania ukraińskich polityków zmierzające do dalszej eksploatacji CzEJ stały w sprzeczności z faktycznym stanem technicznym reaktorów. Pożar energobloku nr 2 pod koniec 1991 r. uświadomił społeczności międzynarodowej, że wciąż możliwa jest powtórka katastrofy z czasów radzieckich. Niepokój zachodnich specjalistów wzbudzał także sam typ używanego w Czarnobylu reaktora – RBMK (reaktor dużej mocy), uznawanego za bardzo niestabilny. Nawet dyrektor generalny Międzynarodowej Agencji Energii Atomowej (MAEA) Hans Blix stwierdził, iż: „Eksploatowanie reaktorów RBMK w krajach poradzieckich jest jak prowadzenie Forda z 1928 r. – bezpieczne tylko pod warunkiem specjalnego się z nim obchodzenia”³¹.

Wyłącznie zdecydowana postawa przywódców państw zachodnich zmusiła władze Ukrainy do zmiany stanowiska odnośnie eksploatacji CzEJ. Leonid Krawczuk przyznał, że szefowie poszczególnych państw Zachodu wywierali olbrzymie naciski na Ukrainę, w tym osobiście na ówczesnego prezydenta Leonida Kucznię, aby doprowadzić do zamknięcia elektrowni³². W maju 1995 r., podczas wizyty na Ukrainie prezydenta Stanów Zjednoczonych Billa Clintona, Leonid Kuczma potwierdził zamiar zaprzestania eksploatacji CzEJ w ramach reformy sektora energetycznego kraju i zwiększania jego bezpieczeństwa³³. Następnie w grudniu 1995 r. Ukraina oraz państwa Wielkiej Siódemki i KE podpisały w Ottawie memorandum o zamknięciu CzEJ do końca 2000 r. W dokumencie – na prośbę strony ukraińskiej – zwrócono uwagę, że zamknięcie elektrowni przed czasem będzie miało negatywne konsekwencje społeczne i ekonomiczne dla Ukrainy. Państwa „Siódemki” zobowiązały się przeznaczyć pomoc finansową na wyłączenie CzEJ oraz wspierać Ukrainę w procesie rekonstrukcji i modernizacji całego sektora energetycznego, w tym również budowy drugiego reaktora Chmielnickiej oraz czwartego reaktora Rówieńskiej EJ. Szczególną uwagę zwrócono na współpracę w dziedzinie podnoszenia standardów bezpieczeństwa ukraińskiego sektora jądrowego, ostateczne wyłączenie z eksploatacji zamkniętych bloków energetycznych w CzEJ oraz zabezpieczenie zrujnowanego czwartego reaktora, które także miało być prowadzone przy finansowym i technologicznym wsparciu partnerów Ukrainy. Stany Zjednoczone oraz KE zobowiązały się ponadto do udzielenia pomocy Ukrainie w zakresie minimalizacji negatywnych socjalno-ekonomicznych skutków katastrofy dla pracowników CzEJ i ich rodzin³⁴.

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ O. Гусев, *Розмикаючи кайдани...*, *op. cit.*, s. 143.

³¹ A.R. Sich, *Truth was an early casualty*, „Bulletin of the Atomic Scientists”, 1996, nr 3, s. 37.

³² O. Гусев, *25 років віч-на-віч з «Чорнобилем»*, Київ 2011, s. 58.

³³ P. Sekuła, *Czarnobyl...*, *op. cit.*, s. 284.

³⁴ *Меморандум про взаєморозуміння між Урядом України і Урядами країн „Великої сімки” та Комісією Європейського Співтовариства щодо закриття Чорнобильської АЕС*, [w:] *Соціальний, медичний та протирадіаційний захист постраждалих в Україні внаслідок чорнобильської катастрофи. Збірник законодавчих актів та нормативних документів 1991–2000 роки*, ред. В. Дурдинець, Ю. Самойленко, В. Яценко, В. Яворівський, Київ 2001, s. 531–534.

Prezydent Kuczma, komentując zamknięcie czarnobylskiej elektrowni, oświadczył, iż jest to historyczne wydarzenie o nie mniejszym znaczeniu niż dobrowolna rezygnacja Ukrainy z posiadania broni jądrowej. Podobnego zdania był ówczesny premier Ukrainy Wiktor Juszczenko, który wyraził nadzieję, że krok ten umocni wiarygodność Ukrainy na świecie i zwiększy napływ zagranicznych inwestycji³⁵. Optymizmu premiera nie podzielało jednak wielu ukraińskich parlamentarzystów, którzy bezskutecznie próbowali doprowadzić do przesunięcia terminu wyłączenia elektrowni na rok 2001. Znaczna liczba polityków oraz naukowców, przede wszystkim związanych z energetyką jądrową, przekonywała, iż zamknięcie CzEJ to efekt brutalnego nacisku na Ukrainę ze strony państw europejskich. Przewodniczący Rady Najwyższej Ukrainy Ołeksandr Moroz uważał, że ewentualne odłożenie zamknięcia CzEJ będzie zgodne z nastrojami panującymi w społeczeństwie ukraińskim, którego większość jakoby opowiadała się za jej dalszą pracą³⁶. Kuczma osobiście również był przeciwny zamknięciu CzEJ: „Długo nie chciałem, sprzeciwiałem się. Ale była wywierana na nas bardzo duża presja, zwłaszcza ze strony Europy (...). Postawili nam ultimatum. Jednocześnie w dalszym ciągu czyniono nam obietnice i zapewnienia. W takich warunkach w grudniu 1995 r. podpisaliśmy w Ottawie Memorandum, zobowiązując się zamknąć elektrownię do 2000 roku”³⁷. Zdaniem Kuczmy zamknięcie elektrowni było „śluszne” z politycznego punktu widzenia oraz „niepotrzebne” z perspektywy ekonomicznej państwa³⁸.

Strona ukraińska starała się przekonać zachodnich partnerów, iż samo zamknięcie elektrowni w Czarnobylu nie tylko nie rozwiąże większości problemów, ale jedynie transformuje je w nowy wymiar, a także stworzy zupełnie inne wyzwania, z którymi państwo ukraińskie będzie mogło uporać się tylko dzięki wsparciu finansowym instytucji międzynarodowych. Od tej pomocy, zwłaszcza przy budowie nowych reaktorów rekompensujących straty w produkcji energii elektrycznej wywołane zamknięciem CzEJ, prezydent Kuczma i elity polityczne kraju uzależniały podjęcie ostatecznej decyzji w sprawie³⁹. Ukraińscy obserwatorzy zwracali uwagę, że memorandum było bardziej deklaracją dobrej woli i chęci niesienia pomocy niż skonkretyzowanym zobowiązaniem.

Niedługo po podpisaniu porozumień w Ottawie Ukraina ostatecznie pozbyła się całej broni nuklearnej, wywiązując się z zawartych wcześniej porozumień w Budapeszcie (1994)⁴⁰. Po tych wydarzeniach zainteresowanie Ukrainą na Zachodzie znacznie osłabło. Jednak zaistniała sytuacja, w tym niechęć Zachodu do inwestowania w ukraińską energetykę jądrową, była także pochodną sytuacji na samej

³⁵ *Україна закрила Чорнобильську АЕС*, „Свобода” 2000, nr 51, s. 3.

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ Л. Кучма, *После майдана 2005–2006. Записки президента*, Киев 2008, s. 285.

³⁸ L. Kuczma, *Ukraina to nie Rosja*, op. cit., s. 146.

³⁹ *Про схвалення Заяви Кабінету Міністрів України щодо виконання Меморандуму про взаєморозуміння між Урядом України та урядами країн „великої сімки” і Комісією Європейського Співтовариства щодо закриття Чорнобильської АЕС*, Постанова Кабінету Міністрів України від 13.07.1998, N 1059; <http://rada.gov.ua> [dostęp: 6.09.2016].

⁴⁰ Do 1 czerwca 1996 r. Ukraina przekazała Rosji wszystkie głowice jądrowe; J. Topolski, *Pozycja militarna Ukrainy*, [w:] *Ukraina w stosunkach międzynarodowych*, red. M. Pietraś i T. Kapuśniak, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2007, s. 158.

Ukrainie – wszechobecnej korupcji i licznych skandali w energetyce, braku przejrzystości stosowania prawa w ukraińskim sektorze energetycznym, wolnego tempa reform oraz nieskuteczności systemu egzekucji prawa, co stawało pod znakiem zapytania między innymi bezpieczeństwo niemodernizowanych elektrowni jądrowych⁴¹.

Z ramienia Europejskiego Banku Odbudowy i Rozwoju (EBOR) od 1995 r. przeprowadzono szereg ekspertyz, które miały potwierdzić zasadność finansowania budowy nowych reaktorów, bowiem zgodnie z postanowieniami memorandum projekt miał być kredytowany. EBOR chciał mieć pewność, iż realizacja założeń planu będzie opłacalna. Wiązało się to m.in. z prywatyzacją w sektorze dostaw energii, mającą trwać tak długo, aż system bezpieczeństwa jądrowego na Ukrainie spełni wymogi międzynarodowe⁴². Społeczność i organizacje zachodnie w zamian za pomoc wymagały od władz Ukrainy odpowiedzialności za powierzone jej zadania oraz efektywności działań. Tego jednak nie gwarantowało roszczeniowe i spekulacyjne podejście kolejnych ekip rządowych Ukrainy do problemu Czarnobyla⁴³.

Po serii kolejnych spotkań pomiędzy przedstawicielami EBOR i władzami Ukrainy 7 grudnia 2000 r., zaledwie tydzień przed zamknięciem elektrowni w Czarnobylu, rada dyrektorów EBOR podjęła decyzję o przyznaniu Ukrainie kredytu na budowę reaktorów pod warunkiem wypełnienia określonych zobowiązań. Przede wszystkim chodziło o zamknięcie wszystkich reaktorów w Czarnobylu oraz podniesienie standardów bezpieczeństwa w energetyce jądrowej, nad którymi czuwać miał niezależny i stabilny organ centralny władzy wykonawczej, realizujący politykę państwową w zakresie bezpieczeństwa jądrowego.

Pierwszym krokiem w tym kierunku było podpisanie w 2000 r. przez prezydenta Kucznię dekretu o powołaniu Państwowego Komitetu Regulacji Jądrowej Ukrainy⁴⁴. Natomiast jeszcze w październiku 1996 r. celem zwiększenia produkcji energii, udoskonalenia transformacji rynku energetycznego oraz polepszenia efektywności elektrowni jądrowych powołano do życia wspomniany już Enerhoatom, któremu podlegały wszystkie elektrownie jądrowe na Ukrainie, a także instytuty badawcze i przedsiębiorstwa zajmujące się działalnością w ramach cyklu jądrowo-paliwowego⁴⁵. Pod koniec 1996 r. wyłączono z eksploatacji reaktor nr 1 CzEJ. Regulacje prawne odnośnie całkowitego zamknięcia czarnobylskiej elektrowni wraz z ostatnim pracującym reaktorem nr 3 i przekształcenia obiektu „Ukrycie” w System Ekologicznie Bezpieczny określiła przyjęta przez Najwyższą Radę Ukrainy 11 grudnia 1998 r. ustawa W sprawie ogólnych zasad użytkowania oraz wyłączenia z eksploatacji Elektrowni Jądrowej w Czarnobylu i przekształcenia zrujnowanego czwartego reaktora tejże EJ

⁴¹ Уроки Чорнобиля засвоїли всі, окрім нас; <http://www.day.kiev.ua/uk/article/cuspilstvo/uroki-chornobilya-zasvoyili-vsi-okrim-nas> [dostęp: 6.07.2015].

⁴² Ю. Загоруйко, *Світ нарешті полюбив україну. З умовою*, „Дзеркало тижня. Україна” 2000, nr 48, s. 4.

⁴³ Н.В. Карпан, *op. cit.*, s. 534.

⁴⁴ Ю. Загоруйко, *op. cit.*, s. 4.

⁴⁵ Про створення Національної атомної енергогенеруючої компанії „Енергоатом”, Постанова Кабінету Міністрів України РСР від 17.10.1996, N 1268; <http://rada.gov.ua/> [dostęp: 06.09.2016]. Обесние Компанії „Enerhoatom” подlegają cztery elektrownie jądrowe w Ukrainie wraz z 15 reaktorami typu WWER-100 (reaktor wodno-ciśnieniowy) i WWER-440; *Основная миссия ГП НАЭК «Энергоатом» – безопасное производство электроэнергии*; http://www.energoatom.kiev.ua/ru/about/about_nngc [dostęp: 29.04.2015].

w System Ekologicznie Bezpieczny. Do najważniejszych zadań wynikających z ustawy należało:

- 1) sprecyzowanie ram prawnych i ustalenie porządku finansowania przedsięwzięć związanych z wyłączeniem z eksploatacji EJ w Czarnobylu oraz przekształceniem czwartego energobloku w System Ekologicznie Bezpieczny;
- 2) stworzenie systemu prawnego umożliwiającego korzystanie z bezpłatnej międzynarodowej pomocy technicznej podczas wyłączenia z eksploatacji CzEJ;
- 3) gospodarowanie odpadami radioaktywnymi;
- 4) eliminacja negatywnych konsekwencji społecznych zamknięcia elektrowni, zagrażających w pierwszej kolejności pracownikom CzEJ i mieszkańcom Sławuty⁴⁶.

Gdy nadszedł czas wywiązania się ze zobowiązań podjętych w Ottawie, władze Ukrainy postarały się o prawdziwy spektakl. Uroczyste zamknięcie elektrowni 15 grudnia 2000 r. było transmitowane na żywo. O godzinie 13:15 prezydent Kuczma w towarzystwie premierów Ukrainy, Rosji i Białorusi polecił dyrektorowi CzEJ Witalijowi Tołstonogowi zatrzymanie pracy ostatniego czynnego reaktora⁴⁷. Dalsza część ceremonii, już z odpowiednią oprawą artystyczną, została przeniesiona do kijowskiego pałacu „Ukraina”. Było to wydarzenie na skalę międzynarodową, zamykano bowiem jedną z największych na świecie elektrowni jądrowych, na dodatek ze zniszczonym reaktorem, którego stan, pod betonową osłoną (tzw. Ukryciem), wzbudzał niepokój wielu ekspertów i praktyków związanych z przemysłem nuklearnym.

Koncepcja przedterminowego zamknięcia elektrowni czarnobylskiej miała na Ukrainie wielu zwolenników, ale także zagorzałych oponentów. W różny sposób oceniano porozumienie z Ottawy, a zwłaszcza jego realizację. Wyłączenie z eksploatacji CzEJ negatywnie wpłynęło na gospodarkę Ukrainy w pierwszych latach XXI wieku, gdyż produkcja energii elektrycznej zmniejszyła się o 5%, natomiast wzrosły koszty utrzymania elektrowni w bezpiecznym stanie (reaktory z paliwem jądrowym pozostawały wciąż aktywne, nasilił się problem przechowywania wypalonego paliwa jądrowego oraz zatrudnienia wykwalifikowanego personelu do obsługi energobloków)⁴⁸. Władze w Kijowie za jedyny środek zaradczy uznawały budowę nowych reaktorów, czyniąc z tego wobec państw Zachodu warunek *sine qua non* zamknięcia CzEJ. Ignorowano przy tym konieczność podniesienia sprawności energetycznej pozostałych elektrowni jądrowych, modernizację infrastruktury, poprawę efektywności wykorzystania energii oraz jej gromadzenia. Postawa ukraińskiego rządu wywołała protesty wielu środowisk na Zachodzie oraz w kraju, niewyrażających zgody na to, aby zamknięcie CzEJ miało się odbyć za cenę budowy nowych instalacji jądrowych⁴⁹.

Dopiero w 2005 r. włączono do eksploatacji drugi reaktor w Chmielnickiem, a rok później czwarty energoblok w Równem. Bez wsparcia EBOR budowa nowych reaktorów trwałaby znacznie dłużej bądź też sytuacja zmusiłaby władze ukraińskie do

⁴⁶ P. Sekuła, *Czarnobyl...*, op. cit., s. 225.

⁴⁷ *Україна закрила Чорнобильську АЕС*, op. cit., s. 3.

⁴⁸ P. Sekuła, *Wpływ projektów realizowanych w Strefie Alienacji Czarnobylskiej Elektrowni Jądrowej na zwiększanie bezpieczeństwa radiologicznego na Ukrainie*, [w:] *Problemy bezpieczeństwa Europy i Azji*, red. T. Ambroziak, A. Czwołka, S. Gajewski, M. Nowak-Paralusz, Adam Marszałek, Toruń 2016, s. 193.

⁴⁹ Л. Ковалевська, *ЧАЕС закривать — Чорнобиль залишитися*; <http://www.day.kiev.ua/uk/article/panorama-dnya/chEJ-zakryut-chornobil-zalishitsya> [dostęp: 3.03.2015].

szukania inwestorów na wschodzie (propozycję współpracy przedstawiła Rosja). Prezydent Kuczma zwracał uwagę, że z końcem 2000 r. mijał termin gwarancji CzEJ, po którym niezbędny stawał się kapitalny remont elektrowni, tylko że zdaniem prezydenta pieniędzy na ten cel w budżecie państwa po prostu brakowało⁵⁰. Dalsza eksploatacja bez poprawy bezpieczeństwa stwarzała ryzyko kolejnej katastrofy, więc i tak należało elektrownię zamknąć, a Ukraina zostałaby sama z tym problemem (oraz ze znacznie oddaloną w czasie perspektywą ukończenia budowy reaktorów w Równem i Chmielnickiem). Elektrownia w Czarnobylu, jak wyznał były dyrektor Państwowego Departamentu Energetyki Jądrowej Hryhorij Kopczyński, pracowała bez żadnych remontów, aby wyprodukować przy minimalnych kosztach maksymalnie dużo energii: „Myśmy go [Czarnobyl – P.S.] – jak to się mówi – zajechali do końca”⁵¹.

Wielu ukraińskich polityków i ministrów, nawet pomimo fatalnej kondycji przemysłu jądrowego, praktycznie w przeddzień realizacji postanowień z Ottawy gotowych było – wobec niechęci Zachodu do kredytowania budowy nowych reaktorów – zapomnieć o bezpieczeństwie i zaryzykować awarię, aby tylko przedłużyć termin eksploatacji CzEJ. Konflikt pomiędzy Julią Tymoszenko (wicepremier ds. kompleksu paliwowo-energetycznego Ukrainy w rządzie Wiktora Juszczenki) i prezydentem Kuczma pod koniec 2000 r. pokazał, że w sektorze jądrowym Ukrainy swoje prywatne interesy ulokowały osoby znajdujące się na szczycie hierarchii władz państwowych oraz wpływowe klany oligarchów ukraińskich⁵². Ci ostatni rozbudowali wielkie struktury pośredniczące w energetyce pozostające w praktyce poza kontrolą państwa. Z kolei instrumentalne podejście do energetyki jądrowej i manipulowanie „Enerhoatomem” przez Tymoszenko, a także próba skoncentrowania w rękach wicepremier nadmiernej władzy uniemożliwiły stworzenie długookresowej strategii rozwoju energetyki kraju i kształtowania modelu bezpieczeństwa w przemyśle jądrowym⁵³.

Bezwzględna potrzeba zachodnich kredytów i inwestycji przekonała polityków (aczkolwiek nie wszystkich) do podpisania memorandum w Ottawie, a następnie wywiązania się z zawartych w umowie zobowiązań. Ostatecznie Ukraina otrzymała nie tylko kredyt na budowę reaktorów, lecz również szansę na utworzenie bardziej konkurencyjnego i przejrzystego rynku energii, a także wprowadzenie zachodnich standardów w dziedzinie bezpieczeństwa energetyki jądrowej⁵⁴.

Wybrzmiewające podczas licznych mityngów w latach 80. żądania powstrzymania budowy kolejnych reaktorów na Ukrainie oraz deklaracje składane przez ukraińskich opozycjonistów z czasów pierestrojki, iż doprowadzą oni do rychłego zamknięcia elektrowni w Czarnobylu, nie przełożyły się na konkretne działania polityków w niepodległej Ukrainie. W czasach ZSRR antysystemowa opozycja słusznie wysuwała oskarżenia pod adresem komunistycznych władz o degradację przyrody i narażanie narodu na biologiczne unicestwienie, lecz głoszone niegdyś z zapałem hasła ekologiczne i antynuklearne wyblakły w nowych warunkach ekonomiczno-politycznych.

⁵⁰ Л. Кучма, *После майдана...*, *op. cit.*, s. 285.

⁵¹ В. Княжанский, „День”, 13.02.2001, [w:] О. Криштопа, *Чернобыль. Зона отчуждения*, Харьков 2011, s. 159.

⁵² *Страх – джерело натхнення президента?*; <http://www.pravda.com.ua/news/2000/09/11/2980983> [dostęp: 4.03.2015].

⁵³ В. Княжанский, „День” ..., *op. cit.*, s. 155–162.

⁵⁴ Ю. Загоруйко, *op. cit.*, s. 4.

Wyłączenie z eksploatacji CzEJ w grudniu 2000 r. nie było wypadkową dobrowolnych działań władz ukraińskich, ale znacznej presji państw zachodnich współtworzących G7 i KE. Wiele osób stanowiących w czasach komunizmu trzon opozycji wobec władzy po upadku ZSRR stanęło solidarnie w jednym szeregu z obrońcami Czarnobyla i atomu (w tym z byłymi pracownikami CzEJ, z Wiktoorem Briuchanowem na czele), z którymi jeszcze w latach 80. prowadzili zacięty spór na temat przyszłości czarnobylskich reaktorów.

Zamknięcie ostatniego energobloku CzEJ stanowiło tylko początek długiego procesu wyłączenia elektrowni z eksploatacji i minimalizacji skutków katastrofy na Ukrainie. Spowodowało także nowe problemy o charakterze socjalno-społecznym, które w pierwszej kolejności dotknęły mieszkańców Sławutyca. Wiele zależało od sposobu wykorzystania przez władze Ukrainy wsparcia Zachodu (w tym olbrzymich środków finansowych) i zaangażowania zachodniego potencjału technologicznego. W wymiarze ponadpaństwowym zamknięcie elektrowni stanowiło warunek niezbędny wywiązania się Ukrainy z międzynarodowych zobowiązań. Niestety, próba budowy przejrzystego i efektywnego systemu energetycznego doznała niepowodzenia wskutek korupcji oraz ambicji polityków, a szanse na wzmocnienie potencjału innowacyjnego ukraińskiej gospodarki zostały zaprzepaszczone. Skutki były szczególnie widoczne po wybuchu konfliktu ukraińsko-rosyjskiego w 2014 r. Władze w Kijowie podjęły wówczas próbę niezależnienia się od rosyjskich dostaw surowców energetycznych i technologii wykorzystywanych do produkcji energii. Proces ten najwolniej i najtrudniej przebiega w ukraińskim sektorze jądrowym.

Ekonomia i polityka na Ukrainie po 1991 roku wobec zagrożeń eksploatacji Czarnobylskiej Elektrowni Jądrowej

Streszczenie

Pod koniec lat 80. w okresie przemian zainicjowanych przez Michaiła Gorbaczowa ukraiński ruch niepodległościowy domagał się od władz komunistycznych zaprzestania budowy obiektów jądrowych na terenie Ukrainy, a także wyłączenia z eksploatacji Czarnobylskiej Elektrowni Jądrowej (CzEJ). Po uzyskaniu niezależności państwowej w 1991 r. władze Ukrainy skasowały moratorium na budowę nowych reaktorów i zmierzały do dalszej eksploatacji CzEJ. Zamknięcie elektrowni w Czarnobylu 15 grudnia 2000 r. było rezultatem wspólnego nacisku Komisji Europejskiej i najbardziej rozwiniętych gospodarczo państw świata, tzw. Wielkiej Siódemki. Decyzja ta nie rozwiązała jednak wszystkich problemów związanych z minimalizacją skutków katastrofy na Ukrainie, a była jedynie początkiem bardzo długiego procesu wyłączenia z eksploatacji CzEJ. Ponadto wywołała szereg komplikacji o charakterze socjalnym, które szczególnie mocno dotknęły mieszkańców Sławutyca – miasta wybudowanego w 1986 r. dla rodzin ewakuowanych z Prypeci. Najważniejszym czynnikiem mającym wpływ na rozwiązanie problemów z dziedziny bezpieczeństwa ukraińskiej energetyki jądrowej i ochrony socjalnej jej obywateli był poziom efektywności wykorzystania znacznego wsparcia państw Zachodu zarówno finansowego, jak i technologicznego.

Słowa kluczowe: Ukraina, energetyka jądrowa, Czarnobyl

*Economy and Politics in Ukraine After 1991
Versus the Risk of Further Operating the Chernobyl Nuclear
Power Plant
Abstract*

In the Perestroika period a whole range of the Ukrainian opposition organizations demanded from Soviet authorities to stop building another nuclear reactors in Ukraine and to shut down the Chernobyl nuclear power station. However these demands didn't cause any concrete actions of politicians neither then nor when Ukraine became independent. The shutdown of power station in Chernobyl (15 December 2000) wasn't a result of voluntary action of Ukrainian authorities but rather the consequence of intense pressure of states forming the "Great Seven" and the European Commission. The shutdown of reactor no. 3 was also a beginning of the long process of decommission of the power plant and the further minimization of the Chernobyl accident consequences in Ukraine. It also brought about serious changes in social life, which first affected residents of the city Slavutych – the new town for the victims of Chernobyl catastrophe. It was Ukrainian authorities who could solve problems by efficient use of the support from international donors, including huge financial resources and Western technological achievements.

Key words: Ukraine, nuclear energy, Chernobyl

*Экономика и политика Украины после 1991 г.
и угрозы эксплуатации Чернобыльской атомной
электростанции
Резюме*

Во время перестройки украинская оппозиция требовала от коммунистической власти остановить строительство очередных атомных реакторов в стране, а также целиком вывести из эксплуатации Чернобыльскую атомную электростанцию. После обретения государственной независимости в 1991 г., власти Украины отменили мораторий на строительство новых реакторов и были намерены продолжать эксплуатацию ЧАЭС. Закрытие ЧАЭС 15 декабря 2000 г. было результатом давления Европейской комиссии и государств «Большой Семерки». Закрытие третьего энергоблока АЭС стало началом длительного процесса вывода электростанции из эксплуатации, а также минимизации последствий чернобыльской катастрофы в Украине. Это решение привело к появлению новых проблем социального характера, которые прежде всего затрагивали жителей Славутича – нового города построенного в 1986 г. для жителей, эвакуированных из Припяти. Наиболее важным фактором, влияющим на решение проблем с безопасностью украинской ядерной энергетики и социальной защиты граждан, был уровень эффективности использования значительной финансовой и технологической помощи западных государств.

Ключевые слова: Украина, ядерная энергетика, Чернобыль

